

Sygn. akt I CSK 326/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa I. Spółki z o.o. w B.

przeciwko A.P.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 11 maja 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w W.

z dnia 3 grudnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 23 września 2013 r. Sąd Rejonowy w W. nakazał wpisanie w   dziale   drugim   księgi   wieczystej kw nr [...], prowadzonej przez Sąd Rejonowy w W., I. sp. z o.o. w B. jako właściciela nieruchomości i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że w latach 2002-2006 M. P. była członkiem zarządu wyżej wymienionej spółki; drugim członkiem zarządu był W. J. Spółka zajmowała się inwestycjami na rynku nieruchomości; kupowała lokale mieszkalne w starych kamienicach, remontowała je i sprzedawała z zyskiem.

Pod koniec roku 2006 M. P. podjęła się sprzedaży dwunastu lokali stanowiących własność spółki. W dniu 6 listopada 2006 r. zgromadzenie wspólników powodowej spółki – a faktycznie jedyny jej wspólnik W.J. – podjęło uchwałę zezwalającą na sprzedaż lokalu nr 57, położonego w W. [...], przez spółkę reprezentowaną przez członka zarządu – M. P. Kupnem lokalu początkowo był zainteresowany J. K.

W dniu 3 stycznia 2007 r. M. P. wypłaciła ze swojego konta bankowego 35 829,14 zł, a w dniu 5 stycznia – 458 283,03 zł. Dnia 24 stycznia 2007 r., działając w imieniu spółki, zważyła z E. L. w formie aktu notarialnego przedwstępną umowę sprzedaży wymienionego lokalu mieszkalnego nr 57. Strony umowy postanowiły, że umowa przyrzeczona zostanie zawarta do dnia 24 kwietnia 2007 r. E. L. wpłaciła 20 000 zł zaliczki, którą spółka zobowiązała się zwrócić w razie niezawarcia umowy przyrzeczonej, bez względu na przyczynę jej niezawarcia.

W dniu 31 stycznia 2007 r. M. P. zawarła z D. P. w formie aktu notarialnego, sporządzonego przez notariusza J. K., umowę pożyczki w kwocie 537 000 zł z oprocentowaniem w wysokości 2% w skali roku; pożyczka podlegała zwrotowi do dnia 31 stycznia 2027 r. w gotówce lub przelewem na konto pożyczkodawcy, należność z tytułu odsetek wynosząca 10 740 zł była płatna z góry do 15 stycznia każdego roku. Koszty umowy pożyczki

w wysokości 13 180 zł poniosła D. P., która obecnie jest żoną syna M. P. – pozwanego A. P.

W dniu 31 stycznia 2007 r. w akcie notarialnym, sporządzonym przez J. K., działająca w imieniu spółki M. P. i E. L. złożyły oświadczenia o rozwiązaniu umowy przedwstępnej sprzedaży lokalu z dnia 24 stycznia 2007 r., a M. P. sprzedała lokal stanowiący przedmiot rozwiązywanej umowy przedwstępnej D. P. za 612 000 zł.

W dniu 19 kwietnia 2007 r. M. P. podarowała A. P. wierzytelność z tytułu pożyczki udzielonej D. P. Dnia 24 maja 2007 r. D. P. zawarła z A. P. w formie aktu notarialnego, sporządzonego przez notariusza J. K., umowę przeniesienia własności lokalu nr 57 w celu zwolnienia się ze zobowiązania wynikającego z zawartej z M. P. umowy pożyczki z dnia 31 stycznia 2007 r. Przeniesienie własności lokalu zwalniało D. P. z długu; wartość przedmiotu czynności prawnej została określona na 612 000 zł.

W dniu 31 stycznia 2007 r. M. P. wypłaciła z konta spółki 200 000 zł, a następnego dnia – 410 000 zł; z wypłaconych pieniędzy zachowała dla siebie co najmniej 78 000 zł.

Sąd pierwszej instancji uznał, że zawarta przez M. P. i D. P. umowa pożyczki z dnia 31 stycznia 2007 r. jest nieważna z powodu pozorności oświadczenia woli (art. 83 k.c.); świadczą o tym treść umowy i okoliczności jej zawarcia. Zdaniem Sądu nieważna jest także umowa sprzedaży lokalu D. P., ponieważ jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.). D. P. brała bowiem udział w wyrządzeniu szkody spółce przez M. P., powstałej na skutek nierozliczenia się przez M. P. z pieniędzy pobranych z konta spółki w kwocie co najmniej 78 000 zł. W ocenie Sądu nie powstała – wobec nieważności umowy pożyczki – wierzytelność będąca przedmiotem darowizny dokonanej przez M. P. na rzecz pozwanego. D. P. nie nabyła także – z powodu nieważności umowy sprzedaży – własności lokalu nr 57. W konsekwencji, umowa zawarta między D. P. a A. P. z dnia 24 maja 2007 r. nie przeniosła własności lokalu nr 57 na A. P. Są zatem podstawy do uwzględnienia powództwa,

ponieważ powódka nie straciła własności spornego lokalu na skutek dokonanych czynności prawnych.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy – na skutek apelacji pozwanego – zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu za obie instancje.

Zdaniem Sądu odwoławczego zebrany w sprawie materiał nie daje podstaw do uznania, że umowa pożyczki z dnia 31 stycznia 2007 r. została zawarta dla pozoru. Powód nie sprostął spoczywającemu na nim ciężarowi dowodowemu wykazania sprzeczności pomiędzy tym co strony umowy deklarowały, a tym do czego w istocie zmierzały; nie zdołał też wykazać porozumienia między stronami dotyczącego czynności pozornej. Ponadto, okoliczności przemawiające według Sądu pierwszej instancji za pozornością umowy nie zostały prawidłowo ustalone. Przeciwno przyjęciu pozorności umowy pożyczki przemawia także jej wykonanie.

W ocenie Sądu drugiej instancji nie ma także podstaw do uznania umowy sprzedaży lokalu nr 57 za nieważną z powodu sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Nie można bowiem przypisać stronom umowy działania z zamiarem pokrzywdzenia spółki (powód nie wykazał okoliczności przemawiających za tym). M. P. działała zgodnie z uchwałą Nadzwyczajnego Zgromadzenia Wspólników spółki z dnia 6 listopada 2006 r., w której wyrażono zgodę na sprzedaż lokalu i określono jego cenę. W związku z zarzutem działania stron umowy na szkodę spółki, Sąd Okręgowy powołał się na wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. akt V Aca .../13, którym prawomocnie oddalono powództwo spółki przeciwko M.P. o odszkodowanie.

Sąd odwoławczy podkreślił, że na całkowitą aprobatę zasługuje zarzut apelującego, że Sąd pierwszej instancji naruszył art. 233 § 1 k.p.c. przez zaniechanie dokonania wszechstronnej analizy zebranego w sprawie materiału. Przyjmując, że dokonane w związku ze sprzedażą lokalu nr 57 czynności prawne, a zwłaszcza umowa sprzedaży, były ważne, uznał, iż nie ma podstaw do uwzględnienia powództwa.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik powoda zarzucił naruszenie 378 § 2, art. 382 i art. 227 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.,

art. 328 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 231 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 365 i art. 235 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 83, art. 65, art. 60 i art. 6 k.c. Powołując się na te podstawy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadnicze znaczenie dla oceny zasadności skargi kasacyjnej mają zarzuty naruszenia prawa procesowego, zwłaszcza zmierzające do wykazania, że uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie odpowiada wymaganiom art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., w szczególności, że nie zawiera wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia.

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego nie ma wątpliwości, że postępowanie przed sądem drugiej instancji - ze względu na przyjęty model apelacji pełnej - stanowi kontynuację postępowania pierwszoinstancyjnego, sąd odwoławczy jest zatem sądem merytorycznym i powinien dokonać własnych ustaleń faktycznych i na ich podstawie ocenić zasadność powództwa. Nie może więc ograniczyć się - inaczej niż w systemie rewizyjnym - jedynie do skontrolowania prawidłowości orzeczenia sądu pierwszej instancji. Na sądzie odwoławczym spoczywa – z wyjątkiem przewidzianym w art. 387 § 2¹ k.p.c. – podobnie jak na sądzie pierwszej instancji, obowiązek sporządzenia uzasadnienia wyroku odpowiadającego wymaganiom określonym w art. 328 § 2 k.p.c.

Przepis art. 328 § 2 k.p.c. ma jednak - przez odesłanie unormowane w art. 391 k.p.c. - odpowiednie zastosowania w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Zakres jego zastosowania zależy od treści wydanego wyroku oraz od działań procesowych podejmowanych przez sąd odwoławczy, wynikających z zarzutów apelacyjnych i limitowanych granicami apelacji. W wypadku orzeczenia oddalającego apelację, wydanego na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu w pierwszej instancji, bez uzupełniania postępowania dowodowego, sąd odwoławczy nie musi powtarzać dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych; wystarczy stwierdzenie, że ustalenia sądu pierwszej instancji podziela i przyjmuje za swoje, powinno ono być jednak wyraźne i jednoznaczne. Inaczej jest natomiast w wypadku zmiany zaskarżonego orzeczenia, wydanego na podstawie

materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Wtedy sąd drugiej instancji obowiązany jest dokonać własnych ustaleń, wskazując, na jakich dowodach je oparł, a także motywując, z jakich przyczyn innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. Konieczna jest także ocena zarzutów zgłoszonych w apelacji oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa materialnego i formalnego. Nie wystarczy wskazanie - jak w wypadku oddalenia apelacji - jako podstawy prawnej rozstrzygnięcia art. 385 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC z 1999 r. Nr 4, poz. 83 i wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11, nie publ. oraz z dnia 9 października 2014 r., I CSK 544/14, nie publ.). Orzeczenie, którego uzasadnienie zostało sporządzone z pominięciem wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, ograniczone – jak w systemie rewizyjnym – do ustosunkowania się do zarzutów apelacyjnych, jest dotknięte rażącym uchybieniem, mającym wpływ na wynik sprawy, gdyż orzeczenie merytoryczne jest pozbawione podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11, nie publ., i z dnia 6 kwietnia 2016 r., IV CSK 465/15, nie publ.).

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku – co trafnie zarzuciła skarżąca – nie odpowiada powyższym wymaganiom. Nie wskazano w nim, mimo wydania w sprawie wyroku reformatoryjnego diametralnie odmiennego niż wyrok Sąd pierwszej instancji, podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Uwzględnienie apelacyjnego zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. „przez zaniechanie przez Sąd Rejonowy dokonania wszechstronnej analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego” wymagało wyjaśnienia, czy i w jakim zakresie dokonane przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne zachowały aktualność i wyraźnego wskazania – czego nie ma w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku – jakie ustalenia stanowią podstawę faktyczną reformatoryjnego wyroku. Kwestia ta nie może pozostawać w sferze domysłów, lecz musi jednoznacznie wynikać z uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11).

Ograniczenie uzasadnienia zaskarżonego wyroku do oceny zarzutów apelacyjnych nie pozwala odeprzeć zarzutu kasacyjnego wydania wyroku

reformatoryjnego z naruszeniem wynikającej z art. 382 k.p.c. dyrektywy orzekania przez sąd drugiej instancji na podstawie całego materiału zebranego w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Chodzi o pominięcie przez Sąd Okręgowy, bez wyjaśnienia przyczyny tej decyzji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, przeprowadzonych przed Sądem pierwszej instancji dowodów z dokumentów i osobowych dotyczących wypłaty przez M. P. z rachunku powódki łącznej kwoty 610 000 zł w dniach 31 stycznia i 1 lutego 2007 r. Sąd pierwszej instancji nie oceniał tych dowodów (z wyjątkiem zeznań świadka M. P.), gdyż uznał, że nie mają one – ze względu na koncepcję rozstrzygnięcia – istotnego znaczenia w sprawie. Jednakże Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska Sądu pierwszej instancji, zwłaszcza tego, że umowa pożyczki z dnia 31 stycznia 2007 jest nieważna powodu pozorności oświadczenia woli; w tej sytuacji istotnego znaczenia – jak trafnie zarzuciła skarżąca – nabrała kwestia także oceny pominiętych dowodów, powołanych przez powoda w celu wykazania pozorności oświadczenia woli. Rację ma też skarżący, że Sąd odwoławczy, nie poddając ocenie wszystkich dowodów na okoliczności nieważności umowy pożyczki z powodu pozorności oświadczenia woli, z naruszeniem art. 6 k.c. uznał, iż powódka nie sprostала ciężarowi wykazania, że zachodzi przewidziana w art. 83 k.c. nieważność umowy pożyczki.

Odrzucając przyjętą przez Sąd pierwszej instancji nieważność umowy sprzedaży mieszkania z dnia 31 stycznia 2007 r. z powodu jej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego, Sąd Okręgowy odwołał się także do wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 13 lutego 2014 r., V ACa ../13, którym zostało oddalone powództwo I. sp. z o.o. w B. przeciwko M. P. o odszkodowanie w wysokości 1 239 226,37 zł za szkodę, którą – według twierdzeń powódki – wyrządziła jej pozwana, pobierając pieniądze z jej rachunku bankowego. Rację ma skarżący, że przytoczony wyrok nie zwalniał Sądu z obowiązku dokonania własnych ustaleń co do wykorzystania przez M. P. pobranej z konta powódki kwoty 610 000 zł, w kontekście zarzucanej przez powódkę nieważności czynności prawnych z powodu pozorności oświadczenia woli. Przewidziane w art. 365 § 1 k.p.c. związanie sądu prawomocnym wyrokiem nie znajduje bowiem zastosowania w niniejszej sprawie z powodu niespełnienia określonych w tym przepisie

przesłanek związania (nie zachodzi tożsamość stron)(por. wyrok Sąd Najwyższego z dnia 22 listopada 2007 r., III CSK 2007 r., nie publ.). Ponadto kwestia związania wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 13 lutego 2014 r., V ACa 801/13, zdezaktualizowała się, gdyż został on – na skutek skargi kasacyjnej powódki – uchylony wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CSK 417/14 (nie publ.), a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania.

W sytuacji gdy kontrola kasacyjna wskazuje na wady uzasadnienia zaskarżonego wyroku, w tym na niewskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, przedwczesne jest dokonywanie ocen w zakresie podnoszonych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa materialnego. Skuteczne podniesienie zarzutu kasacyjnego dotyczącego naruszenia prawa materialnego wchodzi bowiem zasadniczo w grę tylko wtedy, gdy ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego orzeczenia nie budzą wątpliwości (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 128).

Można zatem jedynie ogólnie stwierdzić – w związku z podniesioną w skardze kasacyjnej kwestią wykazania przewidzianej w art. 83 k.c. niezbędnej przesłanki uznania czynności prawnej za pozorną w postaci zgody adresata oświadczenia woli na pozorność – że wspomniana zgoda musi być wyraźna i nie budzić żadnych wątpliwości. Warunek zgody wskazuje na konieczność porozumienia między stronami co do dokonania czynności pozornej. Omawiana zgoda oznacza, że adresat musi mieć pozytywną wiedzę, że oświadczenie nie ma wywołać tych skutków prawnych, jakie normalnie z niego wynikają, i musi na taki stan wyrazić niebudzącą wątpliwości zgodę. Wymaganie zgody prowadzi do wniosku – co podkreśla się w literaturze – że w istocie mamy zawsze do czynienia z dwoma współistniejącymi porozumieniami. Pierwsze porozumienie polega na ustaleniu treści czynności zawieranej na zewnątrz, tj. ujawnionej, a drugie – na ustaleniu rzeczywistego sensu składanych oświadczeń, skoro składanym oświadczeniom strony nadają inny sens i znaczenie.

Nie ulega jednak wątpliwości – co trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej – że omawianą zgodę strona zarzucająca pozorność może wykazywać za pomocą każdego środka dowodowego, może ona być też ustalona na podstawie

bezdowodowych sposobów ustalania faktów, np. domniemania faktycznego (art. 231 k.p.c.). Do istoty ukrytego porozumienia dotyczącego pozorności należy jego konfidencyjny charakter; czynność dysymulowana – jak ujmuję się to w piśmiennictwie – ma pozostać dla otoczenia aktem tajnym. Porozumienie takie z istoty ma charakter poufny, rzadkością jest też późniejsze ujawnienie go wobec osób trzecich. Ograniczenie środków dowodowych w celu wykazania pozorności do dowodu pisemnego lub przyznania faktu pozorności przez drugą stronę czynności prawnej ograniczałoby – ze względu na charakter porozumienia – badanie pozorności w postępowaniu sądowym.

Za nieograniczaniem środków dowodowych w celu wykazania pozorności opowiedziało się orzecznictwo. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 stycznia 2010 r., IV CSK 261/09 (OSNC-ZD 2010, nr 3, poz. 94) stwierdził, że w wypadku, gdy z żądaniem ustalenia nieważności umowy występuje osoba, która nie była jej stroną, ustalenie stanu podmiotowego opiera się w przeważającej części na dowodach pośrednich; niemożliwe jest bowiem ustalenie w drodze dowodu bezpośredniego stanu czysto wewnętrznego, jeżeli strony umowy nie wyraziły go na zewnątrz, np. przed świadkami, czy w drodze korespondencji, lub przesłuchanie stron umowy nie dało dostatecznych podstaw do dokonania ustaleń w tym zakresie. W wyroku z dnia 21 kwietnia 2010 r., V CSK 369/09, (nie publ.), Sąd Najwyższy wskazał na potrzebę uwzględniania okoliczności towarzyszących czynności prawnej w celu ustalania jej pozorności, stwierdzając, że szczególnie przy pozorności umowy, gdy strony świadomie chcą zataić swoją rzeczywistą wolę, dla ustalenia, że umowa była pozorna i ukrywała inną czynność może być celowe odwołanie się do czynności prawnych stron dokonanych później, mogą one bowiem świadczyć o pozorności wcześniej zawartej umowy lub też w inny sposób tłumaczyć wyrażoną wcześniej wolę stron. Również w literaturze wskazuje się na potrzebę odwołania się do okoliczności towarzyszących czynności prawnej w celu ustalenia istnienia ukrytego porozumienia; ustalając pozorność, sąd powinien rozważyć cały kontekst okoliczności, w których otoczeniu czynność pozorna funkcjonowała i funkcjonuje.

Odnosząc się do podniesionej w skardze kasacyjnej związanej z art. 83 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 83 §1 zdanie drugie k.c. kwestii, czy wykonanie

umowy wyklucza możliwość uznania umowy za pozorną, nie można odmówić racji skarżącemu, że pogląd Sądu odwoławczego, iż nie można mówić o pozorności umowy, jeżeli ją faktycznie wykonano, został wyrażony w oderwaniu od wyróżnionych w literaturze postaci pozorności, tj. pozorności czystej, zwanej też bezwzględną lub absolutną i pozorności kwalifikowanej, względnej, zwanej też relatywną. Ostatnia z wymienionych postaci pozorności, która stanowi najczęściej występujący w praktyce przypadek pozorności, zachodzi gdy strony zawierają czynność pozorną tzw. symulowaną w celu ukrycia innej, rzeczywiście przez nie zamierzonej i dokonanej (czynność ukryta tzw. dysymulowana); rzeczywistym zamiarem stron jest wywołanie innych skutków niż wynikałoby to z ujawnionych oświadczeń. W wypadku pozorności względnej spełnienie świadczenia nie przesądza jeszcze o braku pozorności umowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2006 r., I UK 120/06, OSNP 2007, nr 19-20, poz. 294, z dnia 5 października 2006 r., I UK 324/06, Monitor Prawa Pracy 2008, nr 1, poz. 40, i z dnia 8 lipca 2008 r., I UK 43/09, nie publ.).

W wypadku ustalenia w sprawie okoliczności dających podstawę do stwierdzenia pozorności wskazanych przez powódkę umów, nie można wykluczyć, że zajdzie potrzeba – jak podniesiono w skardze kasacyjnej – rozważenia, czy w sprawie nie zachodzi wypadek pozorności całego kompleksu czynności symulowanych, które dopiero całościowo zbadane wskazują na to, że dokonujące ich strony zmierzały do ukrycia jednej czynności dysymulowanej. Chodzi o ocenę, czy miała miejsce sytuacja, w której strony dokonują określonego kompleksu czynności prawnych mających ostatecznie (jako całość) ukryć inną czynność prawną (por. wyrok byłego Naczelnego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2003 r., SA/Bd 2075/03, POP 2004/1/21, wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 stycznia 2006 r., I FSK 499/05, nie publ., i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2010 r., IV CSK 261/09, OSNC-ZD 2010, nr 3, poz. 94).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

aj